ISSN 2786-6912 (Online)
ISSN 2786-6904 (Print)

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради

Ministry of Education and Science of Ukraine
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Edukation
Municipal establishment of higher education
«Academy of culture and arts» by Transcarpathian regional council

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
ВИПУСК 5 (2023)
ACADEMIC NOTES
SERIES: PEDAGOGICAL SCIENCES
EDITION 5 (2023)

Ужгород-2023
Uzhgorod-2023

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв»
Закарпатської обласної ради

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Edcation
«Academy of Culture and Arts» of the Zakarpattia Regional Council

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ACADEMIC NOTES

Серія:
Педагогічні науки

Series:
Pedagogical Sciences

Випуск 5 (2023)
Edition 5 (2023)

Ужгород – 2023
Uzhhorod – 2023

УДК 08(477.87):37
Н 34

ISSN 2786-6912 (Print)
ISSN 2786-6904 (Online)
DOI: 10.59694

Друкується за рішенням вченої ради Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II (протокол № 4 від 16.11.2023 року)
Друкується за рішенням вченої ради Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (протокол № 4 від 23.11.2023 року)

Н 34 **Наукові записки.** Серія: Педагогічні науки. Випуск 5 / Ред. кол.: В.Ф. Черкасов, О.А. Біда, Н.І. Шетеля та ін. Ужгород-Кропивницький : Видавництво «Код». 2023. 155 с.

ISBN 978-617-653-085-5

Збірник призначений для використання науковцями, викладачами, аспірантами, студентами. У виданні Наукові записки. Серія: Педагогічні науки висвітлено результати досліджень із широкого кола проблем. Збірник орієнтований на розкриття сучасних тен- денцій вивчення історії освіти, мистецтвознавства, педагогіки та психології. Основна мета видання – надати можливість, насамперед, молодим вченим опублікувати результати нау- кових досліджень у педагогічній галузі.

УДК 08(477.87):37

Рецензенти: Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор (м. Київ).
Зорочкіна Т.С., доктор педагогічних наук, професор (м. Черкаси).

«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (галузь знань: Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 491 від 27.04.2023.

Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Google Scholar, WorldCat, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, публікаціям присвоюється ідентифікатор цифрового об'єкта DOI

Редколегія:

Науковий редактор:
Черкасов В.Ф. – доктор педагогічних наук, професор Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради

Заступник наукового редактора:
Біда О.А. – доктор педагогічних наук, професор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Відповідальний секретар:
Агій Я.Ю. – кандидат економічних наук, доцент Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради

Редакційна колегія:
Анточ Д.І. – кандидат психологічних наук, доцент, Тираспільський державний університет, Кишинів, Республіка Молдова
Гундаренко О.В. – кандидат філологічних наук, старший викладач Жилінського університету, Словаччина
Клім-Клімашевська А. – доктор педагогічних наук, професор Природничо-гуманітарного університету в Сєдльцах. Республіка Польща
Кучай Т.П. – доктор педагогічних наук, професор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
Кучай О.В. – доктор педагогічних наук, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України
Полубоярина І.І. – доктор педагогічних наук, професор Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського
Смирнова Т.А. – доктор педагогічних наук, професор Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського
Марусинець М.М. – доктор педагогічних наук, професор, директор департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної державної адміністрації
Мозгальова Н.Г. – доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Хусаїнова Г.А. – кандидат педагогічних наук, професор Казахського національного університету мистецтв м. Нур-Султан
Чистякова Л.О. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
Чичук А.П. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології, Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
Шайгозова Ж.Н. – кандидат педагогічних наук, доцент Казахського національного педагогічного університету імені Абая
Шандрук С.І. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного університет імені Володимира Винниченка
Шетеля Н.І. – доктор педагогічних наук, професор Комунального закладу вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради
Щолокова О.П – доктор педагогічних наук, професор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Статті подано в авторській редакції

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2023
© Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради, 2023
© Видавництво «Код», 2023

ISBN 978-617-653-085-5

UDK 08(477.87):37
A 34

ISSN 2786-6912 (Print)
ISSN 2786-6904 (Online)
DOI: 10.59694

Published by the decision of the Academic Council of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II (Minutes № 4 of 16.11.2023)
Published by the decision of the Academic Council of the Communal Institution of Higher Education «Academy of Culture and Arts» of the Transcarpathian Regional Council (Minutes № 4 of 23.11.2023)

A 34 **Academic notes.** Series: Pedagogical Sciences. Edition 4 / Ed. board: V.F. Cherkasov, O.A. Bida, N.I. Shetelya, etc. Uzhhorod-Kropyvnytskyi : Publishing house «Kod», 2023. 155 p.

ISBN 978-617-653-085-5

The collection is intended for use by scientists, teachers, graduate students, and students. In the publication Scientific Notes. Series: Pedagogical sciences highlights the results of research on a wide range of problems. The collection is aimed at revealing modern trends in the study of the history of education, art history, pedagogy and psychology. The main purpose of the publication is to provide an opportunity, first of all, to young scientists to publish the results of scientific research in pedagogical fields.

UDK 08(477.87):37

Reviewers: Oleksyuk O.M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kyiv).

Zorochkina T.S.,Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Cherkasy).

«Academic Notes. Series: Pedagogical Sciences» is included into the List of Scientific Professional Publications of Ukraine, category «B» (field of knowledge: Education / Pedagogy), Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 491 of 27.04.2023

The collection is registrered in the international catalogues of periodicals and database Index Copernicus, Google Scholar, WorldCat, National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky, publications are as signed a DOI digital object ID

Editorial Board:

Academic editor:
Cherkasov V.F. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Communal Institution of Higher Education «Academy of Culture and Arts» of the Transcarpathian Regional Council

Заступник наукового редактора:
Bida O.A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Transcarpathian Hungarian Institute. Ferenc Rakoczi II

Executive Secretary:
Agiy Ya.Yu. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Communal Institution of Higher Education «Academy of Culture and Arts» of the Transcarpathian Regional Council

Editorial board:
Antoci D.I. – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Tiraspol State University, Chisinau, Republic of Moldova
Gundarenko O.V. – Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer, University of Žilina, Slovakia
Klim-Klimashevska A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Natural-humanitarian University of Siedlce, Republic of Poland
Kuchai T.P. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Transcarpathian Hungarian Institute. Ference Rakoczi II
Kuchay O.V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Poluboyarina I.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv National University of Arts. I.P. Kotlyarevsky
Smirnova T.A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv National University of Arts. I.P. Kotlyarevsky
Marusinets M.M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Director of the Department of Education and Science, Youth and Sports of the Transcarpathian Regional State Administration
Mozgalova N.G. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky
Khusainova G.A. – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Kazakh National University of Arts in Nur-Sultan
Chistyakova L.O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Central Ukrainian State University named after Volodymyr Vynnychenko
Chichuk A.P.. – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology,Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakotsi II
Shaigozova Zh.N. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Kazakh National Pedagogical Abay University
Shandruk S.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian University
Shetelya N.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Communal Institution of Higher Education «Academy of Culture and Arts» of the Transcarpathian Regional Council
Shcholokova O.P. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanova

The article is submitted in the author's edition

© Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II, 2023
© Communal Institution of Higher Education «Academy of Culture and Arts» of the Transcarpathian Regional Council, 2023
© Publishing house «Kod», 2023

ISBN 978-617-653-085-5

ЗМІСТ

БІДА Олена Анатоліївна, ЧИЧУК Антоніна Петрівна, ГУТТЕРЕР Єва Войтехівна
МОДЕРНІЗАЦІЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 8

ГОРБЕНКО Сергій Семенович
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ГУМАНІСТИЧНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАСАДАХ 14

ЗОРОЧКІНА Тетяна Сергіївна, НІЧУГОВСЬКА Лілія Іванівна, ЗОБЕНЬКО Наталія Анатоліївна
ТАКТИЛЬНІ ПОСІБНИКИ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ 18

КУЧАЙ Тетяна Петрівна, ГОНЧАРУК Віталій Володимирович, АНДРУСИК Павло Петрович
МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ WEB-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗВО 23

ПОТАПЧУК Тетяна Володимирівна, КАЛУСТЬЯН Олександр Варкесович, КОВЛЕВА Марія Борисівна
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ГАРМОНІЇ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ... 30

ПРІМА Раїса Миколаївна, ЗДІХОВСЬКА Тетяна Вікторівна, ІОВХІМЧУК Наталія Володимирівна
ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ОСВІТНІХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ 36

ПРІМА Дмитро Анатолійович, ГАЦ Георгій Опанасович
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ У КОМАНДНИХ ВИДАХ СПОРТУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ... 40

СОВГІРА Світлана Василівна, БРАСЛАВСЬКА Оксана Володимирівна
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ОСНОВНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ 44

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович
ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКО-ОРКЕСТРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 50

ЯЩУК Сергій Миколайович, МАСЛЮК Руслан Вадимович
СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ У ЗМАГАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 55

ВИШПІНСЬКА Ярина Манолiївна
МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНА КУЛЬТУРА БУКОВИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ 61

КОГУТ Ержебет, ГАДНАДЬ Іштван, ТАКАЧ Габріелла, Коложварі Іштван
ДОСВІД РОБОТИ ПІДГОТОВЧОГО ПОЗАНАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З БІОЛОГІЧНОГО КОНКУРСУ ІМЕНІ ГЕРМАНА ОТТО КАРПАТСЬКОГО БАСЕЙНУ 65

ОРОС Ільдіко Імріївна
СИСТЕМА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ 73

ПИВОВАРОВ Олександр Васильович
ОЦІНЮВАННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ МЕДИЧНОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ І СВІТІ 77

TOSZEGI Zsofia J., ERAT David, VARGA Aranka
НЕЙРОРІЗНОМАНІТТЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: АНАЛІЗ ЧАСОВОГО РЯДУ
ДАНИХ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НЕПТУН 82

ГРЕБА Ілдіко Золтанівна, ГАВРИЛЮК Ілона Юліївна
БУЛІНГ ТА ЙОГО ПРОЯВИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 95

ДАЙНЕКО Павло Андрійович
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ
ВИДІВ СПОРТУ – НЕОБХІДНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ 101

ДУШЕЧКІНА Наталія Юріївна
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ
ХІМІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК ПРИ ВИКОРИСТАННІ
КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ 106

КАРАСЄВИЧ Сергій Анатолійович
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ГРАВЦІВ
ЗІ СПОРТИВНИХ ІГОР У ЗМАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 112

КОЧУБЕЙ Олена Василівна
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ
ЛАБОРАТОРІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ 118

МИКОЛАЙЧУК Анжела Володимирівна
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ..... 124

МУЗИКА Юрій Олегович
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 129

ПРЯДКО Олександр Вікторович
ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО..... 134

ЧОПАК Єва Василівна
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ
ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 140

КУЧАЙ Олександр Володимирович, ШЕТЕЛЯ Наталія Ігорівна
ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА 146

МАРУСИНЕЦЬ Мар'яна Михайлівна, ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
МЕНТАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА……..150

CONTENT

BIDA Olena Anatoliivna, CHYCHUK Antonina Petrivna, HUTTERER Eva Voytehivna
MODERNIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION 8

GORBENKO Sergey Semenovich
PREPARATION OF AN ARTISTIC SPECIALIST FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY ON A HUMANISTICAL ORIENTED BASIS. 14

ZOROHKINA Tetyana Sergiivna, NICHUGOVSKA Liliya Ivanivna, ZOBENKO Nataliya Anatolyivna
TACTILE GUIDES AS A MEANS OF CORRECTING THE SENSORY DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS WITH VISUAL IMPAIRMENTS 18

KUCHAI Tetiana Petrivna, HONCHARUK Vitaly Volodymyrovych, ANDRUSYK Pavlo Petrovych
METHODS OF USING WEB TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TRAINING STUDENTS OF OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 23

POTAPCHUK Tetyana Volodymyrivna, KALUSTIAN Oleksandr Varkesovich, KOVLEVA Mariia Borysivna
METHODOLOGICAL ASPECTS OF IMPROVING THE TEACHING OF HARMONY IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING THE TECHNOLOGICAL FEATURES OF THE ORGANIZATION OF MUSICAL MATERIAL 30

PRIMA Raisa Mykolayivna, ZDIKHOVSKA Tetyana Viktorivna, IOVKHIMCHUK Nataliya Volodymyrivna
THE PROBLEM OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE FOR THE USE OF EDUCATIONAL INTERNET RESOURCES IN SCIENTIFIC STUDIOS 36

PRIMA Dmytro Anatoliyovych, GAC Georgy Opanasovych
TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE FOR THE ORGANIZATION OF GROUP INTERACTION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN TEAM SPORTS: THEORETICAL ASPECTS 40

SOVHIRA Svitlana Vasylivna, BRASLAVSKA Oksana Volodymyrivna
ORGANIZATION AND EXPERIENCE OF INTERACTION OF THE MAIN SUBJECTS OF NATURE USE AS AN OBJECT OF TRAINING FUTURE ENVIRONMENTALS 44

CHERKASOV Volodymyr Fedorovych
FORMATION OF CONDUCTING AND ORCHESTRAL COMPETENCE OF FUTURE MUSIC TEACHERS 50

YASHCHUK Serhii Mykolaiovych, MASLIUK Ruslan Vadymovych
ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE READINESS OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO ORGANIZATION OF GROUP INTERACTION OF STUDENTS IN COMPETITIVE ACTIVITIES 55

VYSHPINSKA Yaryna Manoliivna
MUSICAL AND INSTRUMENTAL CULTURE OF BUKOVYNA IN THE SECOND HALF OF THE XIX-TH CENTURY. 61

KOHUT Erzsébet, HADNAGY István, TAKACS Gabriella, KOLOZSVARI István
THE EXPERIENCES OF THE HERMAN OTTÓ CARPATHIAN BASIN BIOLOGY COMPETITION PREPARATION WEEKEND IN TRANSCARPATHIA 65

OROS Ildiko Imrievna
CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE AND GREAT BRITAIN 73

PYVOVAROV Oleksandr Vasyliovych
ASSESSMENT OF INTEREST IN MEDICAL EDUCATION IN UKRAINE AND WORLDWIDE 77

TOSZEGI Zsofia J., ERAT David, VARGA Aranka
NEURODIVERSITY IN HIGHER EDUCATION: TIME SERIES DATA ANALYSIS
OF THE NEPTUN UNIFIED EDUCATION SYSTEM 82

GREBA Ildiko Zoltanivna,, GAVRILYUK Ilona Yuliivna
BULLYING AND ITS MANIFESTATIONS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
OF PRIMARY SCHOOL 95

DAINEKO Pavlo Andriyovych
FORMING A HEALTHY LIFESTYLE OF TEENAGERS THROUGH EXTREME
SPORTS TODAY'S NECESSITY 101

USHECHKINA Nataliya Yuriivna
INFORMATION TECHNOLOGIES FOR INCREASING THE EFFICIENCY
OF TEACHING CHEMISTRY OF FUTURE SPECIALISTS OF NATURAL
SCIENCES USING COMPUTER PROGRAMS 106

KARASYEVYCH Sergei Anatoliyovych
PREPARATION OF FUTURE COACHES FOR THE ORGANIZATION OF
PLAYERS' INTERACTION FROM SPORTS GAMES IN THE COMPETITIVE PROCESS 112

KOCHUBEI Elena Vasylivna
ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL CONDITIONS FOR THE USE OF DIGITAL
LABORATORIES IN CHEMISTRY LESSONS 118

MYKOLAYCHUK Angela Volodymyrivna
DEVELOPING THE READINESS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO PROVIDE
EFFECTIVE INTERACTION 124

MUZYKA Yuryi Olegovych
FORMING THE MOTIVATION OF FUTURE TEACHERS OF FOLK CHOREOGRAPHY FOR
CREATIVE ACTIVITY 129

PRYADKO Oleksandr Viktorovych
CHARACTERISTICS OF THE METHODS OF ORGANIZING THE STUDENTS INDEPENDENT
WORK IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION IN HIGH SCHOOLS 134

CHOPAK Yeva Vasylivna
FEATURES OF THE POLYCULTURAL ENVIRONMENT IN THE CONTEXT
OF GENERAL CULTURAL PERSONALITY DEVELOPMENT 140

KUCHAI Oleksandr Volodymyrovych, SHETELYA Nataliya Ihorivna
FORMATION OF ARTISTIC AND CREATIVE CULTURE
OF FUTURE FINE ARTS SPECIALISTS 146

MARUSYNETS Maryana Mykhailivna, CHERKASOV Volodymyr Fyodorovych
ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION
OF THE ARTISTIC AND PEDAGOGICAL MENTALITY OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS…….150

УДК 378.018.8:796.071.4]:796.2.08.9(045)
DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2023.05.112

КАРАСЕВИЧ Сергій Анатолійович –
доцент кафедри теорії і методики спорту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0002-3592-6503
e-mail: sergei.karasevich77@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ГРАВЦІВ ЗІ СПОРТИВНИХ ІГОР У ЗМАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

КАРАСЄВИЧ Сергій Анатолійович. **ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ГРАВЦІВ ЗІ СПОРТИВНИХ ІГОР У ЗМАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

У статті здійснено пошук шляхів формування принципових можливостей та практичних способів підготовки майбутніх тренерів до організації взаємодії гравців зі спортивних ігор у змагальному процесі (на прикладі волейболу). Проаналізовано вимоги до тренера та кожного гравця, розкрито спрямованість, зміст і характер тренувальних дій гравців, зокрема гравців-початківців.

Ключові слова: підготовка, майбутній тренер, організація, взаємодія, гравці, спортивні ігри, волейбол, змагальний процес.

KARASYEVYCH Sergei Anatoliyovych. **PREPARATION OF FUTURE COACHES FOR THE ORGANIZATION OF PLAYERS' INTERACTION FROM SPORTS GAMES IN THE COMPETITIVE PROCESS**

In the article, a search for ways of forming fundamental opportunities and practical ways of preparing future coaches for organizing the interaction of players from sports games in the competitive process (on the example of volleyball) was carried out. The requirements for the coach and each player were analyzed, the focus, content and nature of the training actions of players, in particular new players, were revealed.

The nature of volleyball has been established according to the following features: the playing surface of the court cannot be used for contact with the ball; instant bounce of the ball from the player; most contacts are intermediate; high concentration of players on the court; weak positive management; the ratio of attack and defense roles and their imbalance; lack of direct contact between players of opposing teams; multi-role behavior of players; uniqueness of motor skills; unlimited game time; significant psychological burden.

The relationship between the pedagogical and psychological features of the training process in volleyball and the specifics of competitive activity is revealed. Pedagogical features of the training process in volleyball are highlighted: special attention to learning and improving the game in defense, emphasis on the ball falling on the court, moving to the ball without thinking, constant visual control of the ball, training in the readiness position, group interactions, balanced placement of players. Reinforcing the desired behavior of players especially in intermediate contact, improving the balance of attack and defense, improving active defense, etc.

The psychological features of the training process in volleyball are singled out: the specifics of the player's thinking, high motivation, self-sacrifice in the game in defense, the development of attention, the development of sensitivity in terms of time, space and effort, interpersonal relations of players, audiovisual signaling and communication, high game tone, understanding of players, interpersonal relationships in the team, helping players identify correct technical actions, positive reinforcement of players' actions on the block and in defense, development of flexible behavior in transitions from attack to defense and vice versa, etc.

Keywords: preparation, future coach, organization, interaction, players, sports games, volleyball, competitive process.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Однією з центральних постатей у спортивній діяльності є тренер, від особистості якого, його життєвих та спортивних принципів та філософії, професійної педагогічної майстерності, професійної кваліфікації в галузі організації та управління залежить успішне вирішення як загальних завдань гуманістичної педагогіки: «навчання − виховання − розвиток», так і досягнення значних спортивних результатів. Дослідження педагогічних та психологічних аспектів діяльності спортивного тренера є особливо актуальним, враховуючи принципові її особливості, пов'язані як зі специфікою спорту взагалі та обраного виду зокрема, так і з надзвичайно різнобічним спектром окремих напрямів роботи, ролей та обов'язків тренера, педагога, психолога та соціолога, керівника та помічника спортсмена

Особлива педагогічна майстерність, професійна компетентність, високорозвинене почуття соціальної відповідальності та громадянськості потрібно спортивному тренеру, щоб однаково успішно поєднувати вирішення складних завдань соціалізації та виховання своїх учнів з досягненням значних спортивних результатів. Уміння тренера протистояти тиску довкілля у досягненні «швидкого результату за будь-яку ціну», стійка

© Карасєвич С,А., 2023

світоглядна та громадянська позиція, почуття відповідальності та глибоке особисте занепокоєння за майбутнє його вихованців після закінчення спортивної кар'єри – це неодмінні атрибути високопрофесійного тренера.

Значну роль у становленні тренера-професіонала мають його глибокі знання предмета своєї діяльності, обраного виду спорту, всіх його аспектів та напрямів. Незважаючи на здійснені дослідження обраного автором, зокрема з волейболу, і на перехід на тренерську роботу багатьох відомих у минулому спортсменів, багато аспектів цієї складної спортивної гри є досі не розкритими. Особливої актуальності набуває суть виду спорту та специфічно важливі для волейболу психофізіологічні аспекти рухової діяльності гравців та тренера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За загальноприйнятою класифікацією різних видів спорту волейбол належить до видів із граничною активною руховою діяльністю гравців, результати якої залежать від рухових можливостей спортсменів і виявляються в процесі змагання (В. Ляшенко [4], М. Олійник [6], Г. Проценко [8], І. Рогаль [9]). За способом визначення спортивного результату волейбол належить до спортивних ігор, у яких не регламентується час спортивного поєдинку технічного та тактичного характеру, а фіксується кінцевий результат (І. Олійник [5], В. Платонов [7], Ю. Тесліцький [10]). У дослідженні І. Рогаль відзначається його характер гри з відбиванням м'яча, колективний характер з відносно малим діапазоном колективних дій та обмеженою кількістю дотиків м'яча. Відзначається також роль техніки, оскільки вона оцінюється з боку судді [9, с. 52].

У більшості наукових досліджень природа волейболу розглядається як загальновідомий факт, який через свою тривіальність не є предметом такого розгляду. Однак, це не відповідає реальному стану справ у підготовці майбутніх тренерів високої кваліфікації, у змісті та якості їх тренувального процесу. Насамперед, означена проблема не може бути визнана другорядною, оскільки зміст та методика тренування, діяльність тренера і гравців у процесі підготовки до змагань, повинні максимально точно та повно відповідати реаліям гри змагань.

Мета статті полягає у пошуку шляхів формування принципових можливостей та практичних способів підготовки майбутніх тренерів до організації взаємодії гравців зі спортивних ігор у змагальному процесі (на прикладі волейболу).

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальною проблемою діяльності тренера є його педагогічна майстерність ведення навчально-тренувального процесу, озброєність сучасними, науково обґрунтованими спеціалізованими методиками навчання та вдосконалення, принципами їх ефективної реалізації та програмованого навчання. Іншим важливим аспектом педагогічної тренерської діяльності є її психологічний зміст, знання, вміння та навички тренера-психолога. Ця проблема актуальна також ще й тому, що волейбол є командним видом спорту, в якому ефективна інтеграція окремих осіб з індивідуальними особливостями, мотивами та цінностями в єдину команду відіграє важливу роль як у вихованні та соціалізації гравців, так і для досягнення спортивної мети – спортивного результату. Для успішного вирішення цих непростих завдань тренер повинен вміти, з одного боку, використовувати для формування команди закономірності групової діяльності з даного виду спорту і, з іншого, знати типологічні особливості особистості кожного гравця та вміти індивідуалізувати його тренувальну та спортивну діяльність із урахуванням цієї типології.

Особливу актуальність у спортивній діяльності тренера має її змагальна складова, його вміння домагатися спортивного результату, який в цілому виступає системотвірним чинником всієї діяльності тренера, окремих гравців і команди в цілому. Величезну роль у цьому відіграє, перш за все, ігрове, стратегічне та тактичне мислення тренера, його вміння планувати підготовку гравців та команди до змагання, ведення розвідки та оперативний аналіз поточної інформації з змагань, гнучкість мислення та завзятість у реалізації ігрового плану, висока комунікативна майстерність, здатність надихнути гравцям віру в перемогу і практично її здобути.

Для тренера та кожного гравця мета сьогоднішнього тренування – виграти завтра. Тренувальний ефект тільки в тому випадку буде позитивним, якщо спрямованість, зміст і характер тренувальних дій гравців максимально відображають майбутню змагальну діяльність, яка і є сутністю гри.

Значну роль у розумінні природи гри при відборі початківців для занять волейболом, специфіка якого вимагає певних природних задатків, відіграють глибокі знання [6, с. 29].

На жаль, реальний тренувальний процес у спортивних командах різного рівня та класу не дає значного оптимізму у цьому питанні. Особисті спостереження автора за багато років практичної тренерської та наукової роботи за ходом тренувального процесу в спортивних командах виявляють невідповідність між змістом і характером тренування та природи самої гри у волейбол. Ці невідповідності і пояснюють природу багатьох ігрових помилок спортсменів у виборі вихідної позиції на майданчику, у стандартних перемиканнях від однієї ігрової дії до іншої, у відсутності автоматичного стеження за м'ячем і руху до м'яча, що падає на майданчик тощо.

Природа волейболу характеризується такими особливостями.

Волейбол – м'яч, що «літає», оскільки поверхня ігрового майданчика не може бути використ-

тана для контакту з м'ячем. Мета гравців та команди приземлити м'яч у майданчику на боці суперника і не дати йому впасти на своєму [6, с. 35]. Цей факт накладає високі обмеження на особливості мислення гравців, характер їх дій, специфіку навчання, на перших кроках якого гравцям-початківцям слід впроваджувати принцип, що падіння м'яча на майданчику в будь-якій тренувальній, а тим більше в ігровій ситуації − є надзвичайним явищем. Це вимагає від гравців високої мотивації та самовідданості в ігрових діях [2, с. 391]. Гравець має право на помилку, але не має права стояти та дивитися, як м'яч падає на майданчик.

Тренер повинен постійно тренувати гравців бути у позиції готовності для повернення м'яча. У волейболі особливе значення має вибір точної позиції тіла гравця перед контактом із м'ячем.

Більшість контактів із м'ячем є проміжними. У загальному кожна команда на своєму боці майданчика має право на 3 контакти з м'ячем, заключний контакт тільки один, решта − проміжні, і провідним стає управління відскоком м'яча. Оскільки кількість проміжних контактів переважає, часто застосовується термін «управління м'ячем». На цій підставі важливою є взаємодія партнерів у командній грі, в якій результат дає лише заключна атака. Оскільки успіх залежить від взаємодій гравців, ці якості визначають тренерську стратегію та тактику [3, с. 81].

Значна концентрація гравців на майданчику. Волейбол унікальний значною концентрацією гравців на відносно малому майданчику, з усіх колективних видів спорту волейбол перевершує інші за щільністю взаємодій на одиницю ігрової площі (13,5 м на одного гравця). Наближеність ігрових зон робить необхідним організацію розташування гравців на майданчику, їх переміщень, переходів, збалансованих взаємодій на стику ігрових зон. Основними стають взаємини гравців, що йдуть одна за одною за розташуванням. Важливою проблемою для тренера стає порозуміння гравців, що взаємодіють при передачі м'яча один одному [10, с. 279].

Відносно слабке позитивне управління. Одним із ключових елементів рухового навчання є пряме схвалення або позитивне управління. Значні труднощі у волейболі становить відносно слабке, особливо проміжне і миттєве, позитивне управління. Технічні прийоми блокування та захисту задньої лінії вимагають від тренера значної творчої роботи для досягнення професійної майстерності. Саме тому гравці прагнуть вивчати подачу до прийому та напад до захисту. Тренеру слід допомагати своїм гравцям ідентифікувати правильне виконання технічних дій, постійно підкріплюючи потрібну поведінку. Так, коли гравець направляє м'яч туди, куди це потрібно, треба підкріплювати це позитивним коментарем.

Значимість традиційних ролей нападу та оборони. У волейболі напад передує виграшу очка, коли команда атакує успішно після першого прийому, в той же час, успішно граючи в захисті, команда повторно отримує шанс виграти очко. Роль атаки та захисту в наборі очок перемішуються: хоча напад і захист як технічні прийоми існують, проте вони не такі роздільні, як у деяких інших видах спорту [1, с.109]. На відміну від інших ігрових видів спорту, команда за час одного розіграшу подачі переключається від нападу до захисту і навпаки дуже швидко і часто.

Незбалансованість нападу та захисту. Напад у волейболі має перевагу над обороною, що іноді спотворює нормальні співвідношення нападу та захисту, структурно подані у правилах [8, с.13]. В окремих іграх чоловічих команд високого класу – понад 70%, а в жіночих командах – понад 60% усіх набраних очок виграється в нападі.

Відсутність прямого контакту гравців команд, що змагаються. Волейбол є грою з фізичним бар'єром, який перешкоджає прямому контакту суперників. Гравці керують лише власною грою і у багатьох випадках визначають свій успіх чи невдачу, незалежно від рівня та дій суперника [7, с. 205].

Природа волейболу, як дистантного виду спорту, в якому контакт із суперником відбувається через м'яч, відбирає тип спортсменів, схильних до нього, особливо щодо агресивності та фрустрації, де волейболісти значно відрізняються від спортсменів інших командних видів спорту, у яких дозволений правилами змагань тілесний контакт знижує напруженість і зрівнює рівні майстерності. Тренер повинен готувати спортсменів, крім змагання із суперником, до гри із собою, проти себе, до досягнення рівня, який він встановлює сам себе.

Необмежений час гри. Правила волейболу не обмежують час поєдинку. Команди змагаються доти, доки одна з них не набере 25 очок у перших чотирьох партіях або 15 очок у п'ятій партії з перевагою не менше 2-х очок [5, с. 153]. Гра завжди виграється командою, яка здобула останнє очко. У волейболі, наприклад, перевага може бути легко втрачена, тому тренер повинен готувати свою команду до активного ведення гри, а не чекати на програш гри суперником.

Багаторольова поведінка гравців. Правила гри вимагають, щоб гравці переміщалися у кожну із шести стандартних позицій. Це означає, що у волейболі домінує ідея про те, що гравці повинні однаково брати участь у діях у нападі та захисті. Правила прагнуть спрямувати зусилля тренерів у бік універсалізації гравців, а не до їх спеціалізації [3, с. 67]. Розумний, оптимальний баланс ідей спеціалізації та універсальності є складним тренерським завданням, успішна реалізація якого значною мірою свідчить про рівень професійної майстерності тренера.

Унікальність рухових навичок у волейболі. За набором та різноманітністю рухових дій волейбол є одним із найскладніших видів спорту. Щоб пот-

рапити в точку контакту з м'ячем гравці переміщаються у всіх напрямах обличчям, спиною, боком, кидками, стрибками, переворотами, бігом, приставним та хресним кроком та іншими поєднаннями рухів. Тренер повинен особливо зосереджуватися на навчанні базових переміщень, доведенню цих навичок до автоматизму, перш ніж почнеться власне технічна підготовка.

Особливі вимоги стосуються фізичних якостей гравців. Значною мірою ці вимоги аналогічні багатьом іншим спортивним іграм, головним чином у частині атлетизму, розвитку швидкісно-силових якостей у діях, що мають характер у відповідь, реакцію на дії суперника. У той же час, оскільки час контакту з м'ячем у волейболі жорстко регламентований правилами змагань [9, с. 53], особливого значення набувають тонкі м'язеві відчуття гравця в таких важливих елементах гри як прийом подачі, верхня передача на удар, страховка на обмеженому рівні подорожі, удари в нападі. Тонка м'язева чутливість найчастіше перебуває в антагоністичних відносинах з силовою підготовкою, тому в цьому плані від волейбольного тренера потрібна особлива майстерність у плануванні та організації спеціальної фізичної підготовки [2, с. 392].

Значне психологічне навантаження. Загальний рівень психологічного навантаження у волейболі надзвичайно високий із низки причин. Зокрема, у волейболі значна частка помилок мають результативний характер, що відразу приносять очки супернику і призводять до поразки. До введення системи швидкого набору очок вона становить до 50% від загальної кількості помилок, оскільки при подачі помилки не призводили до програшу [7, с. 502]. У багатьох спортивних іграх існує досить значна кількість ситуацій, коли ігрова помилка носить відносно нейтральний характер (неточний пас, ігровий фол, удар повз воріт або повз кільця тощо). Ця особливість волейболу впливає на зростання напруженості спортивного поєдинку, підвищуючи відповідальність гравця за будь-яку ігрову дію.

Специфічним у волейболі також і те, що ігрові інтервали навантаження і паузи на переходи гравців і подачі, що йдуть один за одним безперервно протягом декількох годин, вимагають від гравців частого перемикання уваги, лабільності психічного стану в режимі напруження − розслаблення.

Зв'язок педагогічних та психологічних особливостей тренувального процесу у волейболі зі специфікою змагальної діяльності показано в табл. 1.

Таблиця 1. Специфіка змагальної діяльності у волейболі та пов'язані з нею педагогічні та психологічні особливості тренувального процесу

№№ пп	Змагальна специфіка волейболу	Особливості тренувального процесу	
		Педагогічні	Психологічні
1.	Ігрова поверхня майданчика не може бути використана для контакту з м'ячем.	Особлива увага до навчання та вдосконалення гри у захисті. Акцент на м'яч, що падає на майданчик. Рух на м'яч без роздумів. Постійний зоровий контроль за м'ячем.	Специфіка мислення гравця. Висока мотивація. Самовідданість у грі в захисті.
2.	Миттєвий відскок м'яча від гравця	Тренування позиції готовності. «Ключові» точки − контакт із м'ячем. Розвиток рухливості.	Розвиток уваги Розвиток чутливості за часом, простором та зусиллями.
3.	Більшість контактів − проміжні.	Техніко-тактична підготовка до пов'язаних у грі технічних прийомів. Акцент на якість проміжних дій. Групові взаємодії.	Міжособистісні відносини гравців. Аудіовізуальна сигналізація та зв'язок. Високий ігровий тонус.
4.	Значна концентрація гравців на майданчику.	Сигналізація та зв'язок. Збалансоване розташування гравців.	Порозуміння гравців. Міжособистісні стосунки в команді.

5.	Слабке позитивне управління	Підкріплення потрібної поведінки гравців особливо у проміжних контактах. Особливий акцент на прийом подачі, передачу на удар та захист.	Допомога гравцям в ідентифікації правильних технічних дій.
6.	Співвідношення ролей атаки та захисту та їх незбалансованість.	Удосконалення балансу нападу та захисту. Удосконалення активного захисту. Рівнозначність комплексів «прийом подачі-передача-атака» та «подача-блок-захист-контратака»	Позитивне підкріплення дій гравців на блоці та у захисті. Розвиток гнучкої поведінки в переходах від атаки до захисту та навпаки.
7.	Відсутність прямого контакту гравців суперників команд.	Акцент на управління своєю грою. Налаштування гравців на постійне вдосконалення професійної майстерності	Відбір гравців схильних до волейболу щодо агресивності та фрустрації.
8.	Багаторольова поведінка гравців	Підвищення ролі універсальної підготовки гравців. Оптимальний баланс спеціалізації та універсалізації. Збалансований склад команди.	Підвищення статусу допоміжних дій гравців, не є основними для їхнього ігрового амплуа.
9.	Унікальність рухових навичок	Різнобічна загальна та спеціальна фізична підготовка. Застосування ігрових комбінованих вправ для розвитку універсальних рухових якостей	Удосконалення чутливості за часом, простором та зусиллями.
10.	Необмежений час гри	Збільшена тривалість тренувальних навантажень у розрахунку на можливу тривалість гри.	Налаштування гравців на активне ведення гри, не чекаючи помилок суперника.
11.	Значне психологічне навантаження.	Моделювання стресових ситуацій на тренуваннях. Змагальний характер вправ. Реалізація в кожній дії гравця принципу «будь-яка помилка – очко супернику».	Удосконалення характеристик уваги. Підвищення лабільності психічних станів гравців у режимах «напруження – розслаблення».

Успіх команди у змаганнях з волейболу визначається стратегічним мисленням тренера, його практичними вміннями та навичками в управлінні, які найефективніші в системному аспекті. Система спрямовуючих впливів тренера формується з комплексу дій при безпосередній підготовці до змагань (розвідка, ігровий план, налаштованість на гру, психологічне налаштування гравців), управління безпосередньо у процесі гри та аналізу підсумків та технічних результатів попередньої гри.

У зв’язку з розглянутими вище специфічними особливостями волейболу тренер повинен: постійно аналізувати та враховувати всі ці компоненти при виборі способів та методів тренування, у процесі підготовки команди до змагань та під час спортивної боротьби; розуміти емоційний стан своїх гравців, коли вони зустрічаються з різними динамічними ситуаціями у грі; планувати свою тренувальну програму, найбільшою мірою моделюючи ці ситуації для того, щоб гравці могли тренувати відповідні рухові та психологічні яко-

сті в обстановці, максимально наближеній до майбутньої діяльності змагань. Тільки у цьому випадку тренер і команда можуть розраховувати на успіх у змаганнях та досягнення поставлених цілей та значних спортивних результатів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Це дослідження не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутніх тренерів до організації взаємодії гравців зі спортивних ігор у змагальному процесі. Подальшу розробку проблеми можна здійснювати в інших напрямах, що дозволяють створювати цілісну систему підготовки майбутнього тренера до спортивної, тренувальної та змагальної діяльності зі спортивних ігор, зокрема футболу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Драчук А. І. Психологічна сумісність та структура психологічного клімату в спортивній команді. *Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті.* Вінниця: Планер, 2017. С. 103–115.
2. Кенані С. Особистісний фактор і його прояви в психологічному кліматі спортивної команди. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця: ДОВ «Вінниця», 5. 2004. С. 390–394.
3. Кошура А. В. Теорія і методика спортивних тренувань: навч. посіб. Чернівці: Чернівец. нац. ун-тім. Ю. Федьковича, 2021. 120 с.
4. Ляшенко В. М., Корж Є. М., Подлесная Н. М., Розпутній О. П. Визначення психологічного клімату та його складових у спортивній команді з волейболу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 4(124). 2020. С. 51–54.
5. Олійник І. С. Особливості психологічного клімату у волейбольній команді. *Молодь та олімпійський рух*: зб. тез доповідей XII Міжнар. конф. молодих вчених (Київ, 17 травня 2019 р.). Київ, 2019. С. 153–154.
6. Олійник М. О. Моделювання техніко-тактичних дій кваліфікованих волейболістів у ЗВО: навч. посіб. Запоріжжя: ЗДМУ, 2018. 78 с.
7. Платонов В. М. (2020). Сучасна система спортивного тренування. Київ: Перша друкарня, 704.
8. Проценко Г. В. Стиль спілкування тренера як фактор успішності сумісної діяльності у спортивній команді (на прикладі юних волейболісток): автореф. дис. ... кандидата наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Київ, 2010. 20 с.
9. Рогаль І. В., Васькевич С. С. Сучасні підходи до удосконалення тактики гри волейбол у студентів ЗВО. *Науковий часопис. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 6(114). 2019. С. 51–54.
10. Тесліцький Ю. П. Психологічна сумісність гравців як передумова спортивного успіху у волейболі. *Молодий вчений*. 3(43). 2017. С. 277–280.

REFERENCES

1. Drachuk, A. I. (2017). *Psykholohichna sumisnist ta struktura psykholohichnoho klimatu v sportyvnii komandi.* [Psychological compatibility and structure of psychological climate in a sports team]. Vinnytsia.
2. Kenani, S. (2004). *Osobystisnyi faktor i yoho proiavy v psykholohichnomu klimati sportyvnoi komandy.* [The personal factor and its manifestations in the psychological climate of a sports team]. Vinnytsia.
3. Koshura, A. V. (2021). *Teoriia i metodyka sportyvnykh trenuvan.* [Theory and methods of sports training]. Chernivtsi.
4. Liashenko, V. M., Korzh, Ye. M., Podlesnaia, N. M., Rozputnii, O. P. (2020). *Vyznachennia psykholohichnoho klimatu ta yoho skladovykh u sportyvnii komandi z voleibolu.* [Determination of the psychological climate and its components in a volleyball sports team]. Kyiv.
5. Oliinyk, I. S. (2019). *Osoblyvosti psykholohichnoho klimatu u voleibolnii komandi.* [Peculiarities of the psychological climate in the volleyball team]. Kyiv.
6. Oliinyk, M. O. (2018). *Modeliuvannia tekhniko-taktychnykh dii kvalifikovanykh voleibolistiv u ZVO.* [Modeling of technical and tactical actions of qualified volleyball players in secondary schools]. Zaporizhzhia.
7. Platonov, V. M. (2020). *Suchasna systema sportyvnoho trenuvannia.* [A modern system of sports training]. Kyiv.
8. Protsenko, H. V. (2010). *Styl spilkuvannia trenera yak faktor uspishnosti sumisnoi diialnosti u sportyvnii komandi (na prykladi yunykh voleibolistok).* [The coach's communication style as a factor in the success of joint activities in a sports team (on the example of young volleyball players)]. Kyiv.
9. Rohal, I. V., Vaskevych, S. S. (2019). *Suchasni pidkhody do udoskonalennia taktyky hry voleibol u studentiv ZVO.* [Modern approaches to improving the tactics of playing volleyball among students of higher education institutions].
10. Teslitskyi, Yu. P. (2017). *Psykholohichna sumisnist hravtsiv yak peredumova sportyvnoho uspikhu u voleiboli.* [Psychological compatibility of players as a prerequisite for sports success in volleyball].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАРАСЄВИЧ Сергій Анатолійович – доцент кафедри теорії і методики спорту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KARASYEVYCH Sergei Anatoliyovych – associate professor of the department of pedagogy and educational management, *Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.*

Circle of scientific interests: professional training of future specialists physical culture and sports specialists.

Стаття надійшла до друку 04.11.2023 р.

УДК 37.016:54]:[542.1:004](045)
DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2023.05.118

КОЧУБЕЙ Олена Василівна –
аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-5047-6694
e-mail: sncelena@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЛАБОРАТОРІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ

КОЧУБЕЙ Олена Василівна. **ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЛАБОРАТОРІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ**

У статті визначено основні організаційно-методичні умови використання цифрових лабораторій у системі (ієрархії) принципів, основних вимог до діяльності, поведінки тощо. Встановлено, що ієрархія принципів для здійснення освітнього процесу в ЗЗСО включає три рівні: перший − принципові положення загальної теорії пізнання: методологічні або метапринципи; другий − дидактичні принципи; третій − принципи методики навчання або умови, що враховують особливості, зокрема використання цифрових лабораторій під час навчання хімії.

Ключові слова: організаційно-методичні умови, використання, цифрові лабораторії, учні, кількісні досліди, хімічний експеримент, пізнавальний інтерес, комп'ютер

KOCHUBEI Elena Vasylivna. **ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL CONDITIONS FOR THE USE OF DIGITAL LABORATORIES IN CHEMISTRY LESSONS**

The article defines the basic organizational and methodological conditions for the use of digital laboratories in the system (hierarchy) of principles, basic requirements for activity, behavior, etc. It was established that the hierarchy of principles for the implementation of the educational process in school includes three levels: the first − the principle provisions of the general theory of knowledge, methodological or meta-principles; the second − didactic principles; the third is the principles of the teaching methodology or the conditions that take into account the peculiarities, in particular, the use of digital laboratories during the teaching of chemistry. The reasons limiting the use of digital laboratories in chemistry lessons were identified: lack of methodical literature; equipment; time limits in the lesson; the predominance of an illustrative chemical experiment, insufficient attention to problematic, searching and experimental; the use of concepts whose content goes beyond educational curricula.

The main problems of the use of digital laboratories have been identified: the danger of switching the attention of schoolchildren from the phenomenon being studied to interaction with measuring devices; replacement of educational goals; instead of studying the phenomenon − data registration; decrease in the efficiency of the student's independent work; the difficulty of establishing cause-and-effect relationships between the observed phenomenon and the graphs on the screen («black box effect»); the fading of the «novelty effect», the gradual decline of the initially high cognitive interest in working with digital laboratories. It is shown that conducting quantitative experiments with the use of digital laboratories creates objective conditions for the organization of joint (group) types of students' cognitive activities. To activate cognitive activity, a «cyclical model» of posing and solving problems is implemented based on a constructive approach, which involves discussion between students, creating conditions for meaningful and intellectual reflection, as well as for predicting the consequences of decisions made. Methodical conditions for the use of digital laboratories are formulated: the dominance of the didactic purpose, the expediency of using digital laboratories, the difficulty of learning, the awareness of performed actions and knowledge, the shortness of the experiment, the variability of the use of digital laboratories. The requirements for the organization of research from digital laboratories are defined.

Keywords: organizational and methodological conditions, use, digital laboratories, students, quantitative experiments, chemical experiment, cognitive interest, computer.

© Кочубей О.В., 2023